

SÜMERBANK'IN İŞÇİ HAKLARINA KATKISI

Aydınlık Gazetesi, 15 Ağustos 2020

Yıldırım Koç

Kemalist Devrim'in ekonomik kalkınma stratejisi, işçilerin ezilmesine değil, işçilere günün koşullarında insanca yaşama ve çalışma koşullarının sağlanmasına dayanıyordu. Böyle bir anlayışla hareket edildiği içindir ki, Osmanlı'dan son derece zayıf bir sanayi yapısı devralan ülke, kısa süre içinde halkın ihtiyaç duyduğu temel tüketim mallarını üretebilir duruma gelebildi. İşçilere bu hakların tanınabilmesi için eylem yapılmasına da gerek kalmadı.

Bu uygulamaların en güzel örneklerini Sümerbank işyerlerinde görmek mümkündür.

SÜMERBANK İŞLETMELERİNDE KOŞULLAR

1940'lı yıllarda "Başta devlete ait müesseseler olmak üzere, kanuni bir mecburiyet bulunmaksızın bazı büyük işyerleri, işçilere parasız bir, hatta iki öğün yemek, iç çamaşırı, pijama, elbise, ayakkabı vermekte, Sümerbank müesseseleri ise, aynen işçilere ücretli yıllık izin vermektedir." (Çalışma Bakanlığı, *Çalışma Dergisi*, Sayı 17, Nisan 1947, s.67)

Sümerbank Kayseri Bez Fabrikası'nın 10. kuruluş yıldönümü vesilesiyle yayınlanan bir yazıda, 1940'lı yılların ortalarındaki durum şöyle anlatılıyordu:

"Gerçekten işçi ve memur, bütün çalışanların sağlık ihtiyaçlarının karşılanması için kurulmuş bulunan hastahane, kreş ve bakım odaları ve buralarda kullanılan çeşitli malzeme ve araçlar ileri bir tekniği temsil etmekte idi. İşçilerin ihtiyaçlarının işletme tarafından parasız olarak temin edilmesi için tertiplenen teşkilat ve tesisler temiz, bakımlı ve memnun edici bir yeterlikte idi. Diğer taraftan işçilerin okuma yazma öğrenmelerinden başlayıp bilgili işçi olarak yetişmelerini mümkün kılan işçi kursları ve çırak okulu bu alanda yapılanların güzel bir örneğini teşkil ediyordu.

*"Bu faaliyetlerin yanında çocuk, kadın işçilerin korunması için alınan tedbirler, memur ve işçi çocuklarının sağlam ve bilgili yetişmesine yarayacak mektepler, besleme sistemleri, bakım evleri ayrı ayrı üzerinde durulacak içtimai önemi olan işlerdi. Bunların yanında Adalet Bakanlığı ile yapılan bir anlaşma ile iş esasına göre kurulmuş olan kadın mahkûmların fabrikada çalıştırılmasına dayanan cezaevi gerek ceza sistemimiz gerek iş hayatımız için başlı başına içtimai ve hukuki bir varlıktır. (...) 1 Haziran Cumartesi akşamı fabrika işçi ve memurları tarafından tiyatro oynandı. (...) Pazar gecesi Fabrikanın kuruluşundan beri mevcut olan geniş yüzme havuzu etrafında bir toplantı tertiplendi." (Çalışma Bakanlığı, *Çalışma Dergisi*, Sayı 7, Haziran 1946, s. 57)*

KIDEM TAZMİNATI ÖNCE SÜMERBANK'TA UYGULANDI

Sümerbank işyerlerinde 1933 sonrasında uygulanan Sümerbank Fabrikaları Müstahdemin Usta ve İşçilere Ait Hastalık ve Vefat Yardımı Talimatnamesine göre, işçinin hizmet akdinin belirli koşullarda işçi veya işveren tarafından feshedilmesi veya işçinin emekliye ayrılması durumunda, ilk sene için 30 ve daha sonraki her bir yıl için 10 yevmiye tutarında "terki hizmet tazminatı" ödenmesi öngörülüyordu. Diğer bir deyişle, işyerinde kıdem tazminatı uygulanıyordu.

İŞÇİ VE MEMUR LOJMANLARI

Sümerbank işçilerine sağlanan barındırma hizmeti de, günün koşullarında, son derece önemliydi. A.A.Özeken bu konuda şu bilgileri vermektedir:

"Sümer Bank camiasına dahil ve sayısı yuvarlak rakamla 30 bine varan işçi ve memurun yüzde 20'si işletmelerce barındırılmış bulunmakta idi.

"Bunların yüzde 10'u bekar olarak işçi koşullarında -amele pavyonlarında- ve ancak yüzde 7'si aileleriyle beraber, fabrikalar civarında inşa edilmiş memur ve amele evlerinde yerleştirilmiş bulunmakta idi. (...)

"Sümer Bankça, barındırma politikası hizmetinde, kuruluşun 1945 sonuna kadar, 30 milyon lira sarfedilmiş bulunuyordu. Bu suretle 1123 münferit işçi ve memur evi, 118 apartman, 29 bekar amele pavyonu, 249 baraka inşa edilmiş, ayrıca, bankanın kira ile tuttuğu 200 evde de, fabrika memur ve işçilerinin barındırıldığı tespit edilmiştir. Evli işçilerin, aileleriyle birlikte barındırılma nispeti: Gemlik Suni İpek Fabrikasında: % 44; Konya Ereğlisi Bez Fabrikasile Kayseri Mensucat Kombinasında: % 35'er; Hereke'de % 20 (1950'de % 40); Nazilli'de % 16; Karabük'te % 40'tı." (Özeken, A.A., "Türkiye Sanayiinde İşçiyi Barındırma Problemi," İçtimai Siyaset Konferansları, Kitap 3, İstanbul, 1950, S.121)

Sümerbank işyerlerinde işçilere sağlanan bu haklar, özel sektör işçileri açısından da bir örnek oluşturuyordu. Ayrıca, Sümerbank gibi kamu işletmelerinde, yürürlükteki kanun, tüzük ve yönetmelikler tam olarak uygulanıyordu. 1946 yılından itibaren de sendikalaşmanın başını kamu işçileri çekti.

Atatürk'ün işçi haklarına saygı temelindeki kalkınma modeli, günümüz açısından da yol göstericidir.